

9. Уголовный кодекс Кыргызской Республики. – Бишкек : Раритет Инфо, 1998. – 184 с.
10. Уголовный кодекс Латвийской Республики / под ред. А.И. Лукашова, Э.А. Саркисовой. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 313 с.
11. Уголовный кодекс Литовской Республики / под ред. В. Павилониса. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 304 с.
12. Уголовный кодекс Республики Молдова : Мониторул Офичиалал Р. Молдова № 72-74/195 от 14.04.2009, Мониторул Офичиалал Р. Молдова № 128–129/1012 от 13.09.2002. – Кишинев : Lavilat-Info SRL, 2009. – 144 с.
13. Уголовный кодекс Таджикистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://crimpravo.ru/codecs/tad/2.rtf>.
14. Уголовный кодекс Туркменистана [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://crimpravo.ru/codecs/turk/2.rtf>.
15. Уголовный кодекс Республики Узбекистан [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://lex.uz/pages/getact.aspx?lact_id=111457.
16. Уголовный кодекс Эстонии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://crimpravo.ru/codecs/est/2.rtf>.
17. Пенитенциарный кодекс Республики Эстония [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://www.juristaitab.ee/sites/www.juristaitab.ee/files/elfinder/ru-seadused/%D0%9F%D0%95%D0%9D%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%90%D0%A0%D0%9D%D0%AB%D0%99%20%D0%9A%D0%9E%D0%94%D0%95%D0%9A%D0%A1_01.05.2015.pdf.

Надійшла до редакції 16.10.2017

УДК 343.431

Басалик С.А.

викладач

(Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Розглянуто окремі проблемні аспекти міжнародного співробітництва правоохоронних органів України з питань протидії торгівлі людьми. Здійснено аналіз окремих положень нормативно-правових актів України, зарубіжного та міжнародного законодавства щодо протидії торгівлі людьми. Визначено ряд аспектів неузгодженості законодавства та запропоновано шляхи вирішення проблемних питань протидії торгівлі людьми у міжнародному співробітництві.

Ключові слова: торгівля людьми, жертва торгівлі людьми, організована злочинність, міжнародне співробітництво, міжнародні правові акти.

Basalyk S.A. Problems of international cooperation in combating of human trafficking. The article deals with some international cooperation problem aspects of the Ukrainian law enforcement agencies dealings with human trafficking counteractions. The analysis is accomplished by the certain Ukrainian normative legal acts provisions, of foreign and international legislation in human trafficking counteractions.

It is indicated to insufficient level of counteraction this very type of transnational criminality in Ukraine and in other world countries. The attention is focused on the existence of urgent need forming a scientific basis for international cooperation, which will include a comprehensive complex of effective counteractions measures of human trafficking crimes.

The numbers of legislative inconsistency aspects were identified and the ways of problem solving issues of counteractions human trafficking in international cooperation were proposed.

Key words: *human trafficking, victims of human trafficking, organized criminality, international cooperation, international legal acts.*

Постановка проблеми. Торгівля людьми, незаконне використання людей з метою отримання злочинних прибутків є однією із найгостріших проблем сучасності. Цей злочинний бізнес є не лише вкрай прибутковим, а й, через високий рівень своєї латентності, відносно безпечний для злочинця, що безперечно вказує на недостатній рівень правоохоронної діяльності із протидії цьому явищу. Як форма транснаціональної організованої злочинної діяльності торгівля людьми пов'язана із переміщенням жертв злочину через державний кордон.

Транснаціональний характер торгівлі людьми та специфіка цієї злочинної діяльності, що полягає у вчиненні злочину поза межами юрисдикції країни походження його жертв, обумовлюють потребу у використанні інструментів міжнародного співробітництва в протидії цьому явищу. Такого роду співробітництво може здійснюватися на двосторонній чи багатосторонній основі із правоохоронними органами інших країн, а також із міжнародними організаціями, до компетенції яких входить протидія торгівлі людьми та іншими формам організованої злочинності.

Розслідування таких злочинів на міжнародному рівні ускладнено і різницею у правових системах, відсутністю досвіду у вітчизняних правоохоронців проводити заходи на міжнародному рівні, складнощами використання агентурного апарату на цій лінії взагалі та, особливо, у разі потреби його маршрутування, а також і недоліками нормативно-правового регулювання. Рівень протидії цій злочинній діяльності залишається недостатнім, що породжує відчуття безкарності у злочинців, стимулює їх діяльність, мотивує до участі у ній інших осіб.

З огляду на викладене, існує нагальна потреба у формуванні наукового підґрунтя міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми, що включає у себе напрацювання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства нашої країни.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Мета. Проблемним питанням протидії торгівлі людьми присвячено широкі коло робіт як українських, так і зарубіжних науковців. Зокрема, доцільно виділити дослідження В. Іщенка, Д. Казначеева, Я. Кондратьєва,

Ю. Римаренка, О. Розвадовського, О. Наден, В. Пясковського, Є. Скулиша та Ю. Шемшученка. Серед іноземних науковців значний інтерес становлять роботи Г. Вайла, А. Галахера, П. Макредмонта, Р. Сімона, та С. Хепбьорн, а також дослідження, проведені під егідою Управління з наркотиків та злочинності ООН, Європолу та інших міжнародних організацій. У той же час, правоохоронна діяльність у сфері протидії торгівлі людьми у наявних на сьогодні дослідженнях розглядається переважно у контексті притягнення до кримінальної відповідальності злочинців, а також специфіки застосування права різних країн та регіонів. Питання міжнародного співробітництва у сфері протидії торгівлі людьми достатньою мірою вченими не розглядалися. Такі прогалини у науковому забезпеченні протидії торгівлі людьми перешкоджають напрацюванню обґрунтованих підходів до організації цієї діяльності, що, з огляду на транснаціональний характер сучасної організованої злочинності, повинна включати заходи в рамках міжнародного співробітництва.

Саме **метою** статті є формування напрямків міжнародного співробітництва з протидії торгівлі людьми з урахуванням політики європейських держав та України, напрацювання пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Глобальна система торгівлі людьми сформувалася у другій половині ХХ століття на ґрунті розгалужених кримінальних мереж, що контролювали канали переміщення жертв цієї злочинної діяльності з Південно-Східної та Південно-Західної Азії, Африки, Латинської Америки до Західної Європи та Північної Америки. Кінець ХХ століття ознаменувався зміною оперативної обстановки у цій сфері – у якості місць походження жертв торгівлі людьми стали виступати країни, що утворилися на теренах колишнього СРСР, зокрема, Україна, Молдова, РФ, країни Центральної Азії та Кавказу [1, с. 17]. Україна стала одним із основних постачальників таких осіб до різних регіонів світу. На кінець 1990-х років число жертв торгівлі людьми – жінок з України оцінювалося у 180 тисяч осіб. Реальні масштаби цієї проблеми оцінити неможливо, передусім через її латентність.

Транснаціональний характер цієї організованої злочинності суттєво підвищує рівень її суспільної небезпеки та ускладнює організацію протидії цьому явищу. Місця експлуатації та походження жертв торгівлі людьми, як правило, є географічно віддаленими, тож доставка таких осіб до ринків надання відповідних послуг передбачає перетин одного, а часто й декількох державних кордонів.

Відповідно до положень ст. 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності [2], злочин носить транснаціональний характер, якщо він підпадає під ознаки хоча б одного із наступних положень:

- він вчинений у більш ніж одній державі;
- він вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки, планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі;
- він вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
- він вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в

іншій державі.

Торгівля людьми є злочином, що вчиняється, як правило, на території більш ніж однієї держави. Підготовка та планування цих злочинів здійснюються на території декількох держав. Організовані злочинні мережі, що вчиняють такі злочини, оперують на міждержавному рівні, навіть якщо діяльність їх окремих ланок у певні періоди часу обмежуються національними кордонами. Суттєві наслідки такої діяльності, пов'язані із завданням економічної та особистої шкоди жертвам, легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, завданням шкоди національним інтересам та національній безпеці окремих країн відчуті поза межами держав, де здійснюється експлуатація її жертв. Таким чином, торгівля людьми підпадає під усі ознаки транснаціональної злочинної діяльності, наведені у Конвенції ООН 2000 року.

Транснаціональний характер цього виду злочинності обумовлює потребу у міжнародному співробітництві правоохоронних та інших компетентних органів різних держав, у тому числі місць походження, транзиту та призначення жертв торгівлі людьми. Беручи до уваги, що країни походження та експлуатації жертв торгівлі людьми, як правило, мають різний рівень соціально-економічного розвитку та не входять до одних політичних об'єднань, таких як Європейський Союз, організація співробітництва між ними суттєво ускладнюється. На сьогодні слабкість міжнародного співробітництва у протидії торгівлі людьми є однією із детермінант цього суспільно-небезпечного явища.

У цьому зв'язку слід зазначити наступне. Власне подія злочину, тобто завдання жертвам шкоди у результаті їх незаконної експлуатації та порушення їх прав відбувається поза межами країни їх походження, у нашому випадку – України. Таким чином, можливості правоохоронних органів нашої країни самостійно протидіяти цій злочинній діяльності є досить обмеженими. Ці обмеження характерні для усіх транснаціональних злочинів, але у випадку торгівлі людьми вони проявляються особливо чітко, оскільки дії злочинців на території України формально не є злочинними і притягнути вербувальників до відповідальності українські правоохоронці часто не здатні через юридичні, у тому числі процесуальні обмеження.

В країнах призначення та експлуатації жертв торгівлі людьми протидії цій злочинній діяльності належна увага з боку місцевих правоохоронних органів може взагалі не приділятися. Порушення прав щодо осіб, які не лише не є громадянами цієї країни, а й знаходяться на її території, як правило, нелегально, часто не становить інтересу для місцевої влади. У разі виявлення такі особи можуть зазнати додаткових негативних наслідків для себе як нелегальні мігранти, тож контакти із правоохоронцями для них часто не є бажаними. Ще гіршою є становище жертв торгівлі людьми у країнах поза межами європейського та північноамериканського простору. Поширення корупції, взаємна інтеграція правоохоронних органів та криміналітету веде до того, що представники влади фактично сприяють нелегальній експлуатації жертв торгівлі людьми, отримуючи за це зиск та користуючись послугами жертв сексуальної експлуатації.

З огляду на це, налагодження міжнародного співробітництва, участь нашої країни в глобальних та регіональних ініціативах з питань протидії торгівлі людьми є важливими не лише у контексті боротьби з організованою злочинністю, а й забезпечення прав громадян України – жертв цієї злочинної діяльності.

На сьогодні у світі напрацьована певна правова база, що може виступати підґрунтям для такого співробітництва. Зокрема, важливі документи у цій сфері прийняті в рамках Організації Об'єднаних Націй. Ключову роль серед них відіграє Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності [3].

Сторони цього Протоколу погоджуються із тим, що для ефективного попередження торгівлі людьми «необхідний всеосяжний міжнародний підхід у країнах походження, транзиту і призначення, що включає заходи, спрямовані на попередження такої торгівлі, покарання осіб, що займаються нею, і захист потерпілих від такої торгівлі».

Серед цілей Протоколу ст. 2 зазначає заохочення співробітництва між Державами-учасницями в досягненні цілей протидії торгівлі людьми. Правоохоронні та інші компетентні органи заохочуються до співробітництва за такими напрямками (ст. 10):

- обмін інформацією щодо осіб – торгівців людьми, документів, що використовувалися злочинцями при організації акцій з торгівлі людьми, засобів та методів, що використовуються організованими злочинними угрупованнями для здійснення торгівлі людьми;

- сприяння у професійній підготовці співробітників правоохоронних та інших компетентних органів.

На нашу думку, важливим є не лише здійснення обміну інформацією, а й проведення спільних оперативно-розшукових та слідчих заходів, націлених на викриття та знешкодження транснаціональних організованих злочинних угруповань, що займаються торгівлею людьми, відновлення прав жертв цієї злочинної діяльності. Домовленості щодо такого роду дій відносяться до сфери двосторонніх договорів між Україною та іншими країнами, а також регіональних ініціатив, зокрема, в рамках співробітництва між Україною та ЄС.

Маємо зазначити, що прийняття цього Протоколу зіграло суттєву роль у формуванні глобальної системи протидії торгівлі людьми. З 2003 року понад 150 країн світу, або 80% ввели кримінальну відповідальність за торгівлю людьми відповідно до Протоколу, при цьому на 2003 рік лише 18% країн мали таке законодавство. Незважаючи на це, у всіх країнах світу відзначається незначна кількість випадків притягнення до кримінальної відповідальності за такого типу злочини, що свідчить про низьку результативність застосування такого законодавства. Ще гіршою є ситуація у сфері захисту жертв торгівлі людьми, що, значною мірою, пов'язано із низькою результативністю правоохоронної діяльності у цілому. Так, притягнення до відповідальності жертв торгівлі людьми за порушення міграційного законодавства потребує значно

менше зусиль, ресурсів та професіоналізму правоохоронців, аніж розслідування та припинення діяльності організованих злочинних угруповань торгівців людьми, що мають транснаціональний характер і часто самі користуються корупційним прикриттям [4].

Глобальний план дій Організації Об'єднаних Націй із боротьби з торгівлею людьми, прийнятий резолюцією 64/293 Генеральної Асамблеї ООН від 30.06.2010 року [5] закликає країни проводити спільні дослідження, націлені на аналіз характеру та масштабів проблеми торгівлі людьми.

Країни – члени ООН закликаються до активізації та підтримки зусиль із попередження торгівлі людьми у державах походження, транзиту та призначення за рахунок акцентування уваги на попиті, що сприяє усім формам торгівлі людьми, а також на попиті на товари та послуги, що виробляються у результаті торгівлі людьми. При цьому до жертв торгівлі людьми необхідно забезпечити ставлення саме як до жертв злочинів, що передбачає захист особистого життя та особи, забезпечення безпеки під час кримінального провадження та після його завершення. Жертви торгівлі людьми мають отримати доступ до медичного обслуговування.

Сторони також мають приймати відповідне законодавство, що зменшувало б небезпеку стати жертвами торгівлі людьми.

У сфері вжиття заходів правоохоронного характеру, сторони закликають до посилення та подальшого розширення координації та співробітництва між державами у боротьбі зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, у т.ч. з відмиванням грошей, корупцією, незаконним ввезенням мігрантів та усіма формами організованої злочинності. Правоохоронні, імміграційні та прикордонні органи заохочуються до співробітництва шляхом обміну інформацією для підвищення ефективності виявлення та знешкодження кримінальних мереж, причетних до торгівлі людьми. При цьому основна увага має приділятися співробітництву між країнами походження, транзиту та призначення жертв торгівлі людьми.

Найбільш повною, на нашу думку, є міжнародна правова база у сфері протидії торгівлі людьми, напрацьована в рамках Ради Європи. Важливим документом у сфері боротьби з торгівлею людьми стала Рекомендація Ради Європи 1610 (2003) про міграцію, пов'язану з торгівлею жінками та проституцією [6], схвалена Парламентською Асамблеєю 25 червня 2003 р. У Рекомендації зазначалося, що проблему міграції, що перетворилася на міжнародну кримінальну торгівлю жінками, держави-члени не в змозі вирішити поодиночі, тож необхідним є міжнародне співробітництво. З цією метою Комітету Міністрів рекомендувалося якомога скоріше розпочати роботу над проектом Конвенції Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми.

Ця Конвенція Ради Європи про боротьбу з торгівлею людьми відкрита для підписання у м. Варшаві 16.05.2005 р. [7]. 24 жовтня 2007 року Конвенція отримала десяту ратифікацію, завдяки чому розпочато процес, на ґрунті якого вона вступила у силу 1 лютого 2008 року. Вона становить собою всеохоплюючий договір, присвячений, передусім, захисту жертв торгівлі людьми

та гарантуванню їх прав. Цей документ також спрямований на попередження торгівлі людьми та притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до цього злочину. Окрім цього, Конвенція передбачає створення ефективного та незалежного механізму моніторингу, здатного контролювати дотримання зобов'язань, що містяться у цьому документі. Вона не обмежується державами-членами Ради Європи – країни, що не є членами цієї організації, а також Європейський Союз можуть стати її сторонами.

Конвенція може бути застосована до усіх форм торгівлі, як на національному, так і на транснаціональному рівнях, незалежно від того, пов'язана вона із діяльністю організованої злочинності. Вона стосується усіх форм експлуатації – сексуальної, примусової праці тощо.

Цей документ передбачає заходи, спрямовані на протидію попиту на послуги, результати праці, отримані у результаті експлуатації жертв торгівлі людьми. Щодо таких осіб не допускається ставлення як до нелегальних мігрантів або до злочинців. Їм має бути надано фізична та психологічна допомога та підтримка для їх реінтеграції до суспільства. До таких заходів відносяться медична допомога, юридичні консультації, надання притулку. Жертви мають отримати як мінімум 30 днів для реабілітації, захисту від впливу злочинців та для прийняття рішення щодо співробітництва з органами влади. Якщо цього потребує їх особиста ситуація або необхідність співробітництва із правоохоронними органами, таким особам може бути надано дозвіл на проживання.

Торгівля людьми розглядається як кримінальний злочин, при цьому переслідуванню підлягають торгівці людьми та їх співники, а не їх жертви.

Передбачається можливість кримінального переслідування осіб, що користуються послугами жертв, якщо вони проінформовані про те, що така особа є жертвою торгівлі людьми.

Стаття 7 «Прикордонні заходи» зобов'язує Сторони «посилювати, наскільки це можливо, такий прикордонний контроль, який може бути необхідним для запобігання й виявлення торгівлі людьми». Сторони також мають «посилювати співробітництво між прикордонними службами, у тому числі, шляхом установлення й підтримання прямих каналів зв'язку».

Стаття 32 зобов'язує сторони здійснювати міжнародне співробітництво з метою запобігання торгівлі людьми й боротьби з нею, захисту жертв і надання їм допомоги, розслідувань або процесуальних дій, що стосуються таких злочинів.

Серед заходів, міжнародне співробітництво за якими передбачено Конвенцією, згадуються такі, що стосуються забезпечення безпеки осіб – реальних чи потенційних жертв торгівлі людьми (ст. 33).

Таким чином, на сьогодні існує достатня міжнародна правова база для забезпечення міжнародного співробітництва у сфері торгівлі людьми, що має бути імplementована як у національне законодавство, так і у практику діяльності компетентних органів. У той же час, ці питання повною мірою в чинному українському законодавстві не відображені.

Так, Закон України «Про протидію торгівлі людьми» [8] серед принци-

пів, на яких ґрунтується протидія торгівлі людьми, зазначає (ст. 3) «взаємодію органів виконавчої влади між собою, з відповідними органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та з громадськими і міжнародними організаціями». На нашу думку, до цих принципів слід віднести і взаємодію з правоохоронними та іншими компетентними органами інших країн.

Стаття 7 до повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері протидії торгівлі людьми відносить «попередження, виявлення та розкриття злочинів торгівлі людьми, у тому числі тих, що мають характер транснаціональної організованої злочинності». У той же час, здійснення міжнародного співробітництва у цій сфері прямо у вказаній статті не зазначається.

Ст.28 Закону присвячена міжнародному співробітництву у сфері протидії торгівлі людьми. У ній вказується на те, що Україна бере участь у такому співробітництві, а уповноважені суб'єкти мають право укладати договори про співробітництво, встановлювати прямі зв'язки з відповідними органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством України. Водночас у Законі не вказується ані завдання, ані форми та напрями такого співробітництва.

Державна соціальна програма протидії торгівлі людьми [9] серед заходів міжнародного співробітництва вказує лише продовження співпраці з міжнародними та громадськими організаціями у сфері протидії торгівлі людьми та розвиток співробітництва у некримінальній сфері. Тобто питань правоохоронного міжнародного співробітництва на лінії протидії торгівлі людьми Програма не розглядає.

У цьому контексті слід також зазначити, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС [10] передбачає посилення діалогу, у тому числі у сфері протидії торгівлі людьми, що має вестися на принципах спільної відповідальності. Заходи із протидії цьому явищу передбачені низкою статей цієї Угоди. Ці положення повинні знайти своє відображення у політичних документах, що визначають стратегію протидії торгівлі людьми у нашій країні. Вони також мають виступати підґрунтям для розробки та вжиття спільних заходів передусім правоохоронного характеру.

Підсумовуючи викладене, можна зробити **висновки** про те, що транснаціональний характер торгівлі людьми обумовлює потребу у міжнародному співробітництві як одному із основних механізмів протидії цьому явищу. Таке співробітництво має бути орієнтоване не лише на виявлення та знешкодження організованих злочинних угруповань, причетних до цієї протиправної діяльності, притягнення їх членів до кримінальної відповідальності, а й на відновлення законних прав громадян України – жертв торгівлі людьми за кордоном.

На сьогодні на глобальному та регіональному міжнародному рівнях напрацьована достатня нормативно-правова база у цій сфері, що має бути імплементована у національне законодавство України. Зокрема, в Законі України «Про протидію торгівлі людьми» взаємодія з правоохоронними та іншими компетентними органами інших країн має бути зазначена серед основних

принципів, на яких ґрунтується ця діяльність. Здійснення міжнародного співробітництва з компетентними органами інших країн та міжнародними організаціями має бути віднесено до повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері протидії торгівлі людьми. Доцільно також вказати у Законі форми та напрями такого співробітництва.

Державні програми із протидії торгівлі людьми та організованій злочинності у цілому також повинні передбачати заходи у рамках міжнародного співробітництва.

Окрім цього, важливим є забезпечення участі нашої країни у реалізації спільних заходів із протидії торгівлі людьми з Європейським Союзом, у т.ч. в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво [11].

Бібліографічні посилання

1. Соціальна профілактика торгівлі людьми: Навчально-методичний посібник / За ред. К.Б. Левченко, І.М. Трубавіної. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2007. – 352 с.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : Організація Об'єднаних Націй. - Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. – Офіційний вісник України від 19.04.2006 — 2006 р., № 14, с. 340.
3. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Прийнятий резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року. – Офіційний вісник України від 19.04.2006 — 2006 р., № 14, с. 360.
4. Почти треть жертв торговли людьми составляют дети: Доклад УНП ООН. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.unodc.org/unodc/ru/frontpage/2016/December/almost-a-third-of-trafficking-victims-are-children_-unodc-report.html
5. Глобальный план действий Организации Объединенных Наций по борьбе с торговлей людьми. Принят резолюцией 64/293 Генеральной Ассамблеи ООН от 30 июля 2010 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/gp_trafficking.shtml.
6. Recommendation 1610 (2003) on migration connected with trafficking in women and prostitution : adopted by the Assembly on 25 June 2003 (21st Sitting) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17123&lang=en>.
7. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми. Ратифіковано Законом № 2530-VI (2530-17) від 21.09.2010 // Офіційний вісник України від 11.03.2011 — 2011 р., № 16, / № 80, 2010, ст. 2812 /, с. 329.
8. Закон України «Про протидію торгівлі людьми». – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.173.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 111 «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року». – Урядовий кур'єр від 12.03.2016 — № 48.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1453356510339763.
11. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво. Угоду ратифіковано Законом № 2129-VIII від 12.07.2017. Офіційний вісник України від 08.08.2017 — 2017 р., № 62, / № 71, 2017, ст. 2192 /, с. 5.

Надійшла до редакції 18/10/2017